

Paikallinen sosiaalipolitiikka ja eriarvoisuus

Koordinaattorit:

Mika Alavaikko, VTM, lehtori, Diakonia AMK mika.alavaikko@diak.fi Ari Nieminen, VTT, lehtori, Diakonia AMK ari.nieminen@diak.fi

Tavallisesti kirjallisuudessa ja keskustelussa oletetaan, että sosiaalipoliittiset ratkaisut ja mallit ovat pääasiassa kansallisia, mutta todellisuudessa kansallisen sosiaalipolitiikan toteutuksessa on suuria paikallisia ja alueellisia eroja, joihin myös kansalliset ja ylikansalliset (kuten EU) tekijät vaikuttavat.

Palvelutarjonta on erilaista tiheämmin asutuilla kaupunkialueilla kuin haja-asutusalueilla. Paikalliset tavat toteuttaa hyvinvointipolitiikkaa ja järjestää palveluita kietoutuu myös eriarvoisuuteen.

Tässä työryhmässä tarkastellaan sitä, miten hyvinvointipolitiikkaa (sosiaali- ja terveystipolitiikkaa) toteutetaan paikallisesti. Erityisenä kiinnostuksen kohteena on paikallisuuden, hyvinvointipolitiikan ja eriarvoisuuden suhde. „Paikallisuudella“ ei tässä tarkoiteta pelkästään kuntaa, vaan toiminnallista paikallista kokonaisuutta, joka voi olla yksittäistä kuntaa pienempi tai suurempi alue. ”Hyvinvointipolitiikalla“ viitataan taas eri toimijoiden (kunnat, järjestöt, yritykset, kirkko, vapaaehtoiset) muodostamaan kokonaisuuteen paikallisessa yhteiskunnassa.

Työryhmään toivotetaan tervetulleiksi kaikki esitykset, jotka koskevat yllä esiteltyä teemaa. Esitykset voivat käsitellä esimerkiksi seuraavia aiheita:

- Empiiriset esimerkit paikallisista tavoista toteuttaa hyvinvointipalveluja. Esitykset voivat keskittyä joihinkin yksittäisiin palveluihin, kuten mielenterveyspalveluihin.
- Paikallisten hyvinvointipalveluiden merkitys eriarvoistumiselle.
- Kuntakohtaiset vertailu esimerkiksi palvelujen markkinoistumisen ja uuden julkisjohtamisen myötä.
- Kuntien ja valtion väliset suhteet hyvinvointipolitiikassa.

Työryhmä on kokoontunut myös vuosina 2012, 2013 ja 2014

Talous- ja velkaongelmien hoidossa ja ehkäisyssä eroja kuntien välillä

Kristiina Aalto kristiina.aalto@helsinki.fi

Liisa Peura-Kapanen liisa.peura-kapanen@helsinki.fi

Kuluttajatutkimuskeskus, Helsingin yliopisto

Yhä useampi tarvitsee veloistaan selviämiseen yhteiskunnan apua. Kuntiin tarvitaan myös uudenlaista ajattelua, sillä taloudelliset vaikeudet heijastuvat monin tavoin elämänhallintaan. Meneillään olevassa hankkeessa selvitämme uusia keinoja ja toimenpiteitä ylivelkaantumisen ja syrjäytymisen ehkäisyyn yhteiskunnassamme. Tavoitteena on tuottaa uusia, konkreettisia ehdotuksia tuki- ja palvelujärjestelmien toiminnan kehittämiseksi, jotta ylivelkaantuminen saataisiin ennalta ehkäistyä tai ainakin pysäytettyä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Hankkeen rahoittajana on valtioneuvosto. Tutkimus valmistuu tämän vuoden lopussa.

Tutkimme nykyisiä talous- ja velkaneuvonnan käytäntöjä ja niiden toimivuutta haastattelemalla asiantuntijoita, jotka kohtaavat työssään talousongelmaisia kuluttajia ja auttavat ongelmien selvittelyssä. Kokoamme haastateltavien ideoita siitä, miten ylivelkaantumista voitaisiin estää ja miten jo velkaongelmiin joutuneita voitaisiin auttaa vielä nykyistä nopeammin ja tehokkaammin. Parannusehdotuksia ja uusia ideoita työstetään myös työpajassa yhdessä asiantuntijoiden kanssa. Haastateltavanamme on ollut 20 velkaongelmien selvittelyyn liittyvää viranomaista ja kolmannen sektorin toimijaa. Haastatteluja on tehty kahdeksalla erikokoisella paikkakunnalla. Puolet haastelluista on pääkaupunkiseudun ulkopuolelta.

Kartoituksemme osoitti, että eri maissa talous- ja velkaneuvonnan antamista ja velkojen järjestelyä on organisoitu monin eri tavoin. Suomessa kaikilla on oikeus päästä velkaneuvontaan. Haastattelut ovat kuitenkin osoittaneet, että velkaongelmiin apua tarvitsevat kansalaiset ovat eriarvoisessa asemassa riippuen siitä missä asuvat. Kuntien resurssit auttamiseen vaihtelevat ja toiminta on organisoitu eri kunnissa hyvin eri tavoin, jolloin mahdollisuus päästä nopeasti selvittämään velkaongelmaansa asiantuntijan kanssa vaihtelee. Myös asiantuntijoiden välisessä yhteistyössä on eroja. Velat, joista kansalainen ei itse selviä, ovat suuri taakka ja ongelma velkaantuneelle monin

tavoin. Lisäksi velkaantuneen saama taloudellinen tuki on usein käytännössä tulon siirtoa (suurten korko- ja perintäkulujen vuoksi) yhteiskunnalta luoton myöntäjille ja perintäyhtiöille.

Siun sote paikallisen sosiaalipolitiikan dynamona

Eeva Jokinen & Elina Pajula

Pohjois-Karjalan sote-hanke ("Siun sote") on tehnyt kuntien päätöksentekoa varten suunnitelman siitä, miten alueen sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut tuotetaan ja organisoidaan tulevaisuudessa. Hankkeessa ovat mukana kaikki Pohjois-Karjalan kunnat sekä Heinävesi. Hanketta hallinnoi Pohjois-Karjalan sosiaalipalvelujen ja sairaanhoidon kuntayhtymä. Hanke perustettiin keväällä 2014 ennakoimaan valtakunnan sote-uudistusta ja varmistamaan maakunnan tarpeiden huomioiminen uudistuksessa. Kuntien valtuustot päättävät yhteiseen tuotantoalueeseen liittymisestä samaan aikaan valtuustojen kokouksissa 26.10.2014.

Siun sotessa on ollut erityistä monipuolisen kuntayhteistyön ja työntekijöitä kuulevan soteintegraation lisäksi laaja asukkaiden osallistumisen mahdollistaminen ja järjestöjen mukaan ottaminen suunnittelu- ja kehittämistyöhön alkuvaiheista lähtien. Se on rohkea ja kunnianhimoinen yritys ottaa vastuu palveluiden kehittämisestä omaan maakuntaan turhauttavan odottelun sijasta. Kysymyksiä herää paljon: Onnistuuko sote-integraatio terveystalouden keskellä? Kapeutuuko asukasnäkökulma asiakasnäkökulmaksi ja siinäkin lähinnä palautteiden keräämiseksi? Miten rakentuu peruskuntien ja Sote-tuotantoalueen vuoropuhelu? Onko hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi kunnissa tilaa ja ymmärretäänkö kansalaisjärjestöjen monipuolinen rooli tässä?

Lisäksi hankkeen edetessä taloudellis-hallinnollinen organisointi näyttää osin ohittaneen asukasdemokratiaan ja osallistumiseen liittyvät kysymykset. Hankkeen legitimoinnissa käytetään uutuus- ja vauhti-argumentaatiota, joka on tuttua ja jonkin verran tutkittua vastaavista, pienemmän mittakaavan ryhtymyksistä, kuten Helli- ja Oiva-liikelaitokset.

Tässä esityksessä pohjaamme osallistuvaan havainnointiin Siun sote-hankkeessa sekä edellä mainittuihin aiemmista vastaavista yhdistämiskokeiluista kirjoitettuihin raportteihin. Kysymme voiko sote-ratkaisulla löytyä uusia keinoja vähentää eriarvoisuutta ja mikä voi olla sote-alueiden ja

paikallisen sosiaalipolitiikan suhde. Miten rakentuu rajapinta kunnan vastuulla olevan hyvinvoinnin, terveyden edistämisen ja sote-tuotantoalueiden välillä. Siirrytäänkö entistä isompiin yksiköihin ja keskitettyihin ratkaisuihin, vai voiko jopa paikallinen aloitteellisuus lisääntyä.

Alueiden eriarvoisuus kansalaisturvallisuuden ja turvallisuuspalveluiden näkökulmasta

Heikki Laurikainen heikki.laurikainen@spek.fi Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö

Maaseutumaisissa kunnissa suuri osa (71 %) asukkaista pitää asuinalueiden eriarvoisuutta kasvavana ongelmana. Eriarvoisuus näkyy myös turvallisuuspalveluiden saatavuudessa. Etenkin haja-asutusalueilla ollaan huolissaan turvallisuuteen vaikuttavista tekijöistä, kuten tiestön kunnosta sekä poliisi- ja pelastuspalveluista.

Poliisi- ja pelastuspalveluiden tasossa on merkittäviä alueellisia eroja. Kaupunki- ja haja-asutusalueiden turvallisuuspalveluiden erot vaikuttavat asukkaiden käyttäytymiseen ja siihen, minkälainen suhde paikallisväestöllä muodostuu turvallisuuteen. Jos poliisipalvelut ovat riittämättömät, syntyykö omankäden oikeutta? Entä jos pelastuspalvelu ei ehdi raivaamaan myrskyn kaatamia puita, ottaako kyläläinen moottorisahan esiin? Turvallisuuspalveluiden tasoon vaikuttaa myös niiden järjestämistapa. Tällä hetkellä turvallisuuspalveluita järjestetään ja ohjataan hyvin eri tavoin, mikä johtuu muun muassa siitä, että pelastustoimi on kunnallinen, kun poliisin palvelut tuotetaan valtion toimesta. Mikä vaikutus tällä on palveluiden saatavuuteen? Entä palveluiden paikallisuus versus valtakunnallinen yhtenäisyys?

Esityksessä pohditaan turvallisuuspalveluiden alueellisia eroja ja tuodaan esiin Suomen Pelastusalan Keskusjärjestön tuottamia viimeaikaisia tutkimustuloksia, jotka lisäävät ymmärrystämme kansalaisturvallisuuden alueellisista eroista ja niiden suhteesta turvallisuuspalveluihin. Tulokset perustuvat kahteen puhelinhaastattelututkimukseen, jotka on toteutettu keväällä 2015.

Yhteensovittava johtaminen Pieksämäellä

Anne Määttä, VTT asiantuntija, tutkija, anne.maatta@diak.fi

Pirstaleinen palvelujärjestelmä vaikeuttaa asiakkaiden ja tarvittavien tukitoimien kohtaamista ja teettää päällekkäistä työtä eri alojen työntekijöille. Palvelujen tuotannossa ei systemaattisesti hyödynnetä olemassa olevia kolmannen sektorin ja yksityisten toimijoiden tuottamia palveluja julkisen palvelutuotannon rinnalla. Seurauksena on asiakkaiden inhimillistä kärsimystä ja välillisesti syrjäytymistä, työntekijöiden työmotivaation laskua, heikkoja tuloksia ja kulujen kasvua.

Pieksämäellä on 2015 käynnistynyt OSUMA-hanke, jonka tavoitteena on sujuvoittaa paikallisten NEET-nuorten palvelupolkuja laajentamalla monitoimijaista yhteistyötä ja ohjaamalla sitä sosiaali-, terveys- ja sivistystoimen johdon tiiviillä yhteistyöllä. NEET -nuorilla (Not in Employment, Education or Training) tarkoitetaan tässä hankkeessa niitä Pieksämäellä asuvia 16-24-vuotiaita nuoria, jotka eivät ole opinnoissa, työelämässä eivätkä aktivointitoimenpiteiden piirissä. Tähän ryhmään kuuluvia nuoria arvellaan Pieksämäellä olevan noin 200.

Hankkeessa kootaan kattava tietopohja paikallisista julkisista, yksityisistä ja kolmannen sektorin tuottamista hyvinvointipalveluista, olemassa olevat hyvät käytännöt sekä palveluiden aukkopaikat. Tieto nykytilasta kerätään paikallisille toimijoille suunnatulla kyselyllä, työstetään kolmessa työpajassa työntekijöiden, esimiesten ja sektorijohdon kanssa. Työskentelyn tuloksena kohderyhmän nuorille syntyy koordinoitu palvelupolku. Hyviä käytäntöjä vahvistamalla ja esille tulleita aukkopaikkoja korjaamalla rakennetaan toimintamalli nuorten väliinpuotoamisen ehkäisemiseksi. Työntekijöiden välisiä yhteistyörakenteita muotoillaan uudelleen ja siirretään tuen painopistettä korjaavasta ennaltaehkäisevään. Tieto toimijoista ja palveluista kootaan sähköiselle alustalle, mikä toimii kuntalaisten ja työntekijöiden tukena myös jatkossa.

Tutkimuksen kohteena on Bikva-tyyppinen muutosprosessi, joka pitää sisällään asiakkaiden lähtötilanteen, työntekijöiden nykyiset toimintatavat, työpajatyöskentelyssä muodostuvan uuden toimintamallin ja sen pilotoinnin eri vaiheet. Tavoitteena on kuvata uuden palvelupolun rakenne ja sen ympärille muodostettavat yhteistyökäytännöt niin tarkkaan, että haluttaessa niitä on mahdollista hyödyntää myös muille kohderyhmille ja muilla alueilla.

Keskeiset käsitteet: syrjäytyminen, monialainen yhteistyö, yhteensovittava johtaminen.

Paikallisten palveluiden poliittinen talous

Kohti inklusiivista sosiaalista kuntoutusta?

Ari Nieminen, VTT, Diakonia-ammattikorkeakoulu, ari.nieminen@diak.fi p. 040-4845625

Julkisten sosiaali- ja terveystalouden palvelujen järjestämisestä ja tuottamisesta väitellään paljon. Nämä keskustelut liittyvät palvelujen rahoituksen ja järjestämisen pulmiin, niiden yksityistämiseen, eri toimijoiden rooliin palvelujen järjestämisessä ja tuotannossa, SOTE-uudistukseen ja niin edelleen. Keskustelun lisäksi palvelujen tuottamisen tavat ovat myös todellisuudessa muuttuneet voimakkaasti eri tavoilla Suomen eri osissa.

Tässä esityksessä pyritään luomaan käsitteellinen viitekehys edellä mainitun kehityksen ymmärtämiseksi ja analysoimiseksi. Viitekehysten lähtökohtana on poliittisen talouden näkökulma, jossa tapahtuneet muutokset ja keskustelut tulkitaan kapitalismin, valtasuhteiden ja julkisten palvelujen talouden muutoksina. Eri toimijoiden toimintaa ja argumentteja tulkitaan siis heidän intresseistään käsin ja paikallisten palvelujen muutosten dynamiikkaa etsitään eri toimijoiden intresseistä ja toimijoiden välisten voimasuhteiden muutoksista.

Esitys jakautuu kolmeen osaan. Ensimmäisessä osassa paikallisten palvelujen poliittinen talous liitetään osaksi hyvinvointivaltion tutkimusta, joka yhdistää toisiinsa sosiaalipolitiikan ja kapitalistisen talouden kehityksen. Toisessa osassa tarkastellaan niitä vaikuttavia voimia ja toimijoita, jotka ovat keskeisiä nimenomaan paikallisella tai alueellisella tasolla. Kolmannessa osassa tarkastellaan alustavasti empiiristä teemaa: Missä määrin nykyinen sosioekonominen kehitys mahdollistaa inklusiivisen sosiaalisen kuntoutuksen, missä myös niin sanotut vajaatyökykyiset otetaan mukaan jokapäiväiseen toimintaa työpaikoilla ja muissa paikallisen yhteiskunnan toiminnoissa.

Esitys on osa ESR-rahoitteen Sosiaalisen kuntoutuksen valtakunnallinen kehittämishanke (SOSKU) toimintaa. Ks. <https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/hankkeet-ja-ohjelmat/hankkeet/33346>

Moral universalism and the philosophies of child protector

Tytti Poikolainen Jyväskylä University, Finland. Doctoral student, Social Work
Department of Social sciences and Philosophy

My text is about philosophy of moral universalism and the critic for it. The topic is connected to child protection and social work. The text is supposed to discuss of certain difficulties in the ideology of moral universalism. These problems adhere for example to how difficult it is to justify universal “oughts”, to oversee them and to convince of the rationality of choosing over them.

The importance of the text is that it discusses about philosophy in child protection. In the research I am contributing I analyze moral philosophies that are important for child protection and moral universalism is clearly one of them. In short, moral universalism means there is at least one moral value that would apply to everyone (Tilley 1999, 273).

Many times visible social work research shows willingness to renovate and challenge the traditional moral apprehensions. At least the stances of particularism, pluralism, applied ethics and care ethics are not always in unproblematic relations towards the ideas in moral universalism. (Staub-Berlusconi 2012.) What has been especially criticized about moral universalism is how it manifests on The Universal Declaration of Human Rights. (Staub-Berlusconi 2011.)

Besides to notice the critic, it is also good to point out that moral universalism is “high-minded” and ambiguous ethics (Russel 1945). It symbolizes equality and the demands of global ethics. Child protection social work bases on idea of that there is nothing contextual in certain moral principles (Hämäläinen 2011). This is moral absolutism which, for many, is both rationally and ethically intolerable moral stance (Prinz 2011). Now the important questions adhere to that is moral universalism an ideology of equality and the moral worth of everyone, or a mean of power and hegemony of the Western values. Should the idea be given up or is it possible, that no else moral principle gives preconditions for global justice and tolerance? (Shweder 2012).

Syrjäytymisriskissä olevien nuorten asiakkuusprosessit Turussa

Jarkko Rasinkangas, VTT, sosiaalityön yliopistonlehtori TY

Syrjäytyminen on prosessi johon kytkeytyy tyypillisesti vaikeudet niin työllistymisessä, toimeentulossa kuin sosiaalisessa elämässäkin. Pahimmillaan syrjäytyminen johtaa monimutkaisiin sosiaalisiin ongelmiin, joista on vaikea selviytyä takaisin ns. normaalielämään. Yhteiskunnalliset ja erityisesti työmarkkinoita koskevat muutokset ovat tuoneet entistä voimakkaammin esiin koulutuksen roolin yksilöllisenä pääomana. Vastaavasti tämän kääntöpuolena on heikon koulutustason tuoma syrjäytymisuhka nuorille aikuisille (Baldwin 2006, Feenstra 2008 ja Jaumotte et al. 2008, Valtioneuvoston kanslia 2012). Hyvinvointijärjestelmän kannalta tilanne on paradoksaalinen, elämänvaiheessa jossa terveyden ja työkyvyn tulisi olla parhaimmillaan, ollaankin järjestelmän rahoittajan asemasta yhä useammin avustettavan roolissa.

Tämäkaltaisten uusien sosiaalisten riskien ongelma on viime vuosina tiedostettu laaja-alaisesti. Esimerkiksi Euroopan unionin vuoteen 2020 ulottuvassa strategiassa on mainittu painopisteinä köyhyyden ja syrjäytymisen ehkäisy sekä työllisyysasteen kohottaminen ja koulutus (European Commission 2010.) Ajankohtaisuudestaan huolimatta syrjäytymistä koskeva tutkimus on vähäistä ja hajanaista.

Sosiaalipolitiikan päivien työryhmässä esittelen turkulaisiin nuoriin aikuisiin kohdentuvaa tutkimusta, joka on osa laajempaa kuluvana syksynä käynnistynyttä ”Nuori aikuisuus sosiaalisena riskinä – syrjäytymisen vastainen SOTE Turussa” tutkimushanketta. Tässä osahankkeessa keskitytään riskiryhmiin kuuluvien nuorten palvelujen käyttöön ja vaikuttavuuteen liittyviin kysymyksiin, jolloin erityisenä huomion kohteena ovat asiakkuusprosessit. Asiakkuusprosesseja analysoidaan viranomaisrekisterien, tilastojen ja hankedokumenttien avulla sekä toisaalta haastattelemalla palvelutuottajien avainhenkilöitä ja palveluiden piirissä olevia nuoria.

Syrjäytymisvaarassa oleville nuorille kohdennettuja palveluita on arvioitu erilaisten kehittämishankkeiden yhteydessä suhteellisen paljon niin kansallisella kuin Euroopan unioninkin tasolla (esim. Hietaniemi 2001; Suikkanen ym. 2004; Linnakangas ja Suikkanen 2004; Halonen ym. 2007; Valtiontalouden... 2007; Kivivuori 2009; Stengård ym. 2008; Kokko ym. 2013; Eduskunnan...2013). Saatujen kokemusten mukaan syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tukeminen mahdollistuu parhaiten normaalipalvelujärjestelmässä. Tällöin korostuu nuorten

psykososiaalisen tilanteen kokonaisvaltaisesti huomioonottava palvelujärjestelmä, johon liittyy yksilökohtainen palveluohjaus ja monipuolinen verkostoyhteistyö sekä koordinointi. Kuitenkin erilaisten arviointien ja tutkimusten yhteinen viesti on se, että kattavaa tietoa palveluiden vaikuttavuudesta ei ole saatavilla. Etenkin erityisryhmistä, kuten maahanmuuttajataustaisista nuorista, puuttuu tietoa.

Asiakkuusprosesseja koskevan osahankkeen myötä voidaan yhdessä muiden osahankkeiden tuottaman tiedon kanssa arvioida turkulaisten nuorten ulottuvilla olevaa palvelujärjestelmää kokonaisuutena. Koko tutkimushankkeen tavoitteena on esittää palvelujen järjestämiseen liittyviä suosituksia, jotta nuoriin kohdistuvat syrjäytymistä ehkäisevät toimenpiteet olisivat tarkoituksenmukaisia ja tehokkaita.

Muistisairaat, paikallisuus ja eriarvoisuus

Ari Tarkiainen, YTT projektipäällikkö Karelia amk

Monien ennusteiden mukaan muistisairaiden määrä ja heistä aiheutuva palvelutarve tulevat tulevaisuudessa kasvamaan. Arvioidaan, että tällä hetkellä noin neljännes miljoonalla suomalaisella on jonkinlainen muisti oire ja 35 000 kärsii lievästä ja 85000 vaikeasta muistisairaudesta. Uusia tapauksia ilmenee vuosittain noin 13000.

Muistisairauden diagnoosissa olennaista on mahdollisimman varhainen muistioireen toteaminen ja diagnoosi, jotta sopiva lääkehoito ja kuntoutus voidaan aloittaa. Ongelma on, että vain alle 50 % kaikista etenevää muistisairautta sairastavista on saanut diagnoosin. Vaikka muistisairaus on jatkuvasti etenevä sairaus, sen eteneminen on aina yksilöllistä. Nykyisen tutkimustiedon mukaan muistisairauksia voidaan ehkäistä ja aivoterveyttä voidaan hoitaa.

Yksi liian vähän huomioitu näkökulma muistisairauksien oppimistutkimuksen tuottama tieto, jota voidaan hyödyntää muistisairaiden oppimisen tukemisessa ja siihen liittyvien ympäristöjen kehittämisessä. Toinen tähän liittyvä näkökulma on teknologian laajempi hyödyntäminen palvelujen ja erilaisten vertaistukea hyödyntävien toimintaympäristöissä. Palvelujärjestelmässä ja lääketieteen

näkökulmasta keskeistä on diagnostiikan kehittäminen ja sen parempien palvelujen synnyttäminen. Tarvitaan uusia avauksia, mutta suuri kysymys on - millaisia.

Ensimmäinen tällainen avaus on teknologinen muistisairauksiin keskittynyt oppimista tukeva ja ennaltaehkäisevä sovellusalusta. Keskiössä ovat toimijat, eivät teknologiset ratkaisut sinänsä. Olennaista ottaa huomioon toimijoiden ja teknologioiden rajapinnat: mikä sovellus on aidosti hyödyllinen ja miten sitä voidaan käytännössä hyödyntää. Tämä tarkoittaa erilaisten monimediaisia ratkaisujen yhdistämistä palvelujen kehittämiseen.

Toinen avaus koskee laajaa sektorirajat ylittävää toimintojen yhteiskehittämistä, jossa olennaisessa roolissa ovat käyttäjät. Tällä hetkellä muistisairausten hoitoon on olemassa erilaisia palveluja kuten vuorohoitoa ja kotipalvelua riippuen muistisairausten asteesta ja vaiheesta. Tärkeässä roolissa ovat omaishoitajat ja heidän tukemiseen keskittyvät yhdistykset ja järjestöt.

Esitys keskittyy konkreettisen hankkeen kautta pohtimaan muistisairauksiin liittyvää eriarvoisuutta ja sitä, miten paikallisuus ja eriarvoisuus kytkeytyvät toisiinsa. Muistisairausdiagnoosi ei välttämättä merkitse uuden oppimisen loppumista- muistisairaskin oppii. Miten paikallisia ratkaisuja voitaisiin edistää ja panna toimeen?

Kokemusasiantuntijuus osallisuuden ja eriarvoistumisen välisenä rajakäyntinä

Tiina Tiilikka & Hannele Palukka

Vertaistukeen perustuvan mielenterveys- ja päihdekuntoutuksen suosion kasvu on ollut räjähdysmäistä 1990-luvun lopulta lähtien Australiassa, Uudessa-Seelannissa ja Yhdysvalloissa, joista se on levinnyt Eurooppaan 2000-luvun alussa. Kun laitoshoidon hoitoajat ovat lyhentyneet ja palvelujärjestelmä on muuttunut avohoitopainotteisemmaksi, on vertaisten vastuu esimerkiksi päihderiippuvaisten kuntoutumisesta kasvanut. Vertaisista on tullut tärkeä voimavara viralliselle hoitojärjestelmälle, mutta samalla vertaistuen käyttö on tuonut esiin kysymyksen eriarvoisuudesta ammattilaisten ja vapaaehtoistyöntekijöiden välillä.

Vertaistukea jaetaan erilaisissa ryhmissä ja toiminnoissa, joita nimitetään oma-apu ryhmiksi, internetin tukiryhmiksi, vertaisten harjoittamiksi palveluiksi, vertaisten toteuttamiksi palveluiksi, vertaisyhteistyöksi ja kokemusasiantuntijuudeksi. Kokemusasiantuntijat toimivat usein kolmannella sektorilla ja he ovat myös tunnustettu, mutta ei tunnustettu osa sosiaali- terveyspalvelujärjestelmää. Kokemusasiantuntijatoiminnalla pyritään kehittämään käytännön asiakas- ja potilastyötä, jolloin he toimivat usein yhteistyössä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten kanssa.

Esitelmässä vertaistukea lähestytään yhteisöllis-emotionaalisena tukena, jota kuntoutujat vastavuoroisesti tarjoavat toinen toisilleen ja vastaanottavat toisiltaan. Vertaistuki on antamisen ja vastaanottamisen varaan nojaavaa toimintaa, joka perustuu kunnioitukseen, jaettuun vastuuseen ja vastavuoroiseen ymmärrykseen avun tarpeesta.

Esitelmässä kysytään, millaisena kokemusasiantuntijuus esitetään suhteessa ammattilaisiin ja kuntoutujiin. Vertaistoiminnan ja ammattilaisuuden välinen raja on jatkuvassa liikkeessä ja näyttää siltä, että vertaisuus haastaa käsityksiä siitä, mitä on ammattilaisuus ja millainen on omasta terveydestään vastuussa oleva kansalainen.

Aineistona on kokemusasiantuntijoiden (6) ja sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten (6) yksilöhaastattelua, jotka toteutettiin keväällä 2015. Sovellamme aineiston analyysissä kriittisen diskurssianalyysin ja narratiivisen luennan menetelmiä.

Avainsanat: mielenterveys- ja päihdepalvelut, vertaistuki, kokemusasiantuntijuus, ammatillisuus, osallisuus